

## KUR'ÂN IŞIĞINDA DİLLERİN KAYNAĞI PROBLEMİ

Yrd. Doç. Dr. Zeki YILDIRIM\*

### ÖZET

*Dilin kaynağı problemi, hem batıda hem doğuda dilbilimciler ile diğer bilginler arasında tartışılmıştır.*

*Batı dünyasında dilin doğuştan doğal mı (physei), yoksa insanlar tarafından konma, yapma mı (these) olduğu konusu çok eskiden beri tartışılan bir sorun olmuştur.*

*Kitab-ı Mukaddes'le paralel düşünen bazı dilciler, dilin insana Tanrı tarafından verildiğini, Tanrı'nın bir mucizesi olduğunu söylerler. Bazıları da aksine dilin toplumsal uzlaşım ve aktiviteyle olduğunu iddia ederler. Üçüncü bir teoriye göre ise, dillerin esası, ses taklidi ile meydana gelmiştir.*

*İslam aleminde de, dilin kaynağı ile ilgili tartışmalar yapılmıştır. Rey ehlinde fıkıhçılar ve mutezilî kelamcılar, bu noktada kendi ilke ve hareket noktalarına bağlı kalarak uzlaşma ve uyuşma görüşünü ileri sürerler. (bkz., İbrahim, 4). Eşâri kelamcılar ise, kendi doktrinlerinin zorunlu kıldığı belirleme fikrini benimsemişlerdir. Onlara göre İslamî epistemoloji, bütün bilgi, "Allah'ın bilgisidir" öncülü ile başlarlar. Allah ilk insan olan Hz. Adem'e her varlığın ismini öğretmiştir. (bkz., Bakara, 31).*

*Dillerin kaynağının, insanların ortaklaşa ürettikleri bir kurgu olduğu yaklaşımı - Kur'an'ın bir kelam olmakla birlikte- mahluk olduğu düşüncesine sıcak bakmaktadır. Buna mukabil Kur'an'ın mahluk olmadığı düşüncesini de, dillerin kaynağının ilahi bir öğretim ve ilham olduğu fikrine kapı açmaktadır.*

**Anahtar kelimeler:** Linguist, dil vâzette, tevkifi, istilâh, tevakkuf, kutsal dil

\* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsîr Anabilim Dalı

**ABSTRACT*****The Problem In Source Of Languages From Quranic Perspective***

*This problem has been argued between philologist and other scholars in both of the West and the East. In the West, whether the languages has rised from naturally (phsei) or it has been made by human beings. This subject has been argued in West World. For some philologist who regard parallely to the Bible, the language was remited to humans by God, so it is a miracle of Him.*

*On the contrary, the other some asserted that the language had became by the social reconciliation and activity. The third thesis is that the source of languages had became into by imitation of voices.*

*Also, in the islamic Word, this problem had been argued between variously sects: The Rationalist lawers and Mu'tazilian theologians prefered their social activity and reconciliation depending their sect perspective (see Quran, İbrahim, 4). The Esharitan theologians viewed by premise that: all knowledge become into from knowledge of God. Since god taught to Adam the name of each things (see Baqara, 31).*

*The Muslim scholars investigated this problem in view of that axle: the Holy Qur'an is created or not.*

**Keywords:** *Language, language setting, technical term, abstention, sacred language*

Çok eskiden beri, pek çok insanın zihnini kurcalayan ve günümüze gelinceye kadar birçok araştırmacının üzerinde çaba harcadığı dilin doğuşu probleminin değişik yönleri, izah edilmesi gereken noktaları vardır. Dillerin nasıl ve ne şekilde meydana gelmiş oldukları veya dillerin kaynağı konusunda pek çok görüş ileri sürülmüştür. Yine ilk konuşmaların nasıl gerçekleştiği, anlaşmanın hangi dille sağlandığı gibi sorular hep zihinleri meşgul etmiştir. Hatta dünyada ilk konuşulan dilin hangisi olduğunu belirlemek adına deneyler bile yapılmıştır.

Gerek dilciler gerekse diğer bilgiler arasında uzun zamandan beri tartışılan bu meselede bir mutabakata varılamamış, aksine konu daha da genişleyerek günümüze kadar gelmiştir. Teknik bir konu olan bu probleme herkes farklı açılardan bakıp, değişik sonuçlar çıkarmaya çalıştığı için bu konuda belirli bir noktaya gelinememiştir.

Dilin doğuşu hususunda tabii ki İslam bilginleri arasında da birbirinden farklı görüşler ortaya çıkmış ve bu görüşler, ilmî zeminlerde özellikle Ehl-i Sünnet ile Mu'tezile arasında dilbilimsel ya da sosyolojik mülahazalara da bağlı kalmadan karşılıklı olarak tartışılmıştır. Özellikle Allah'ın kelam sıfatı ile ilgili ortaya atılan farklı görüşler; sadece dilin kaynağına ilişkin tartışmalarla sınırlı kalmamış, farklı yönlere kaymıştır. Böylece dillerin doğuşu problemi, sadece dilbilimin bir konusu olmaktan çıkmış, aynı zamanda teolojik bir hüviyete bürünerek, Hz. Adem'in konuştuğu dil, cennette konuşulacak dil, dillerin üstünlüğü, dogmatik dil teorileri gibi alanlarda farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Biz bu çalışmamızda, konuyu ağırlıklı olarak Kur'ân merkezli ele alacağız.

Dilin kaynağı, doğuşu, türeyişi hususundaki görüşleri meşhur müfessir Râzî şöyle özetler: "Lafızların manaya delâleti bahsinde dört görüş vardır. Birincisi, lafızlar Allah'ın vaz'ı ile manaya delâlet ederler. İkincisi, lafızlar insanların vaz'ı ile manaya delâlet ederler. Üçüncüsü, lafızların bir kısmı Allah'ın; bir kısmı da insanların vaz'ı ile manaya delâlet ederler. Dördüncüsü ise, lafızların bizatihi yani kendiliğinden bir manaya delâlet ederler. Bu görüş zayıftır. Çünkü eğer lafızlar kendiliğinden bir anlam taşımış olsaydı, zati delâletleri arasında bir fark olmayacağından diller arasında hiçbir ayrılığın olmaması ve herkesin her dili anlaması gerekirdi. Ayrıca milletlerin çoğalmasıyla diller de çoğalmaz ve farklılaşmazdı."<sup>1</sup>

Bu kısa özeti sunduktan sonra dilin türeyişi hususundaki temel görüşlere geçebiliriz.

#### A. Vahiy Ve İlham Nazariyesi

Dilin tevkîfî yani ilahî kaynaklı olduğunu ileri süren bu görüşe göre, dili vaz'<sup>2</sup> eden Allah'tır. Diller Hz. Adem'e bizzat Allah tarafından vahy ve ilham yoluyla öğretilmiş, ondan da çocuklarına intikal etmiştir. Dolayısıyla dillerin doğmasında insanoğlunun bir fonksiyonu yoktur. Genellikle Eş'arî ekolü tarafından benimsenen bu görüşün en büyük delili, "Ve alleme Ademe'l-esmâe... "Allah, Adem'e bütün isimleri (eşyanın adlarını ve ne işe yaradıklarını) öğretti." (Bakara, 31) ayetidir. Allah Teala'nın öğretmesi de, Adem (as)'e vahy etmesiyle meydana geldiği gibi; sesleri,

<sup>1</sup> Râzî, Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, *el-Mahsûl fi İlimi Usûli'l-Fıkıh*, thk., T. Câbir Feyyâz el-'Alevânî, Müessesetü'r-Risâle, 2. bsk., tsz., I, 181-183.

<sup>2</sup> Vaz': Bir şeyi başka bir şeye tahsis etmeye denir. Mesela "Ahmet gitti" dediğimiz zaman bu cümle, bize Ahmet'in bir iş yaptığını bildirmiş oluyor. İşte bu mananın anlaşılması cümledeki lafızlardan her birinin belirli bir anlama vaz edilmiş olmasından ileri gelmektedir. bkz., Cürçânî, Seyyid Şerif, Ali b. Muhammed, *et-Ta'rifât*, İst., 1253, s. 11.

harfleri yaratması ve onları insanlara işittirmek suretiyle, insanlar için zarurî bir ilim yaratmasıyla hasıl olur.<sup>3</sup> Bu ayete göre, isimleri Allah öğretince, fiilleri ve harfleri de öğretmesi gerekir. Çünkü sadece isimlerle konuşmak mümkün değildir. İsimler, müsemmalarına alamet oldukları için esmâ ismini almışlardır. Öyleyse, fiiller ve harfler de, bir yönüyle aynı şekilde isim sayılırlar. Çünkü onlar da müsemmalarına alamettirler. İsim lafzının söz konusu kısımlardan sadece birine tahsisi ise, lügat ve nahiv bilginlerinin adettir.<sup>4</sup>

Dil sadece isimlerden oluşmaz, buna kelimenin unsurlarından fiil ve harflerin de dahil edilmesi gerekir. Hz. Adem'e öğretilenler sadece isimler olmadığına göre, neden "Allah Adem'e isimleri öğretti" ifadesi kullanıldı? Suyûfî'nin buna cevabı şöyledir: İsimler, fiil ve harflerden daha kuvvetli ve daha öncelikli olduğu için ayette özellikle isimlerin zikredilmesi yeterli görülmüştür.<sup>5</sup>

Görüldüğü üzere, "Bakara 31. ayeti, Hz. Adem ve meleklerin ancak Allah'ın öğretmesiyle bir şeyler bildiğine delâlet etmektedir" diyen Âmidî, "Allah Teâlâ sesleri ve harfleri yaratmış, onları bir kimseye işittirmiş, onların delâlet ettiği manalar hususunda o kimsede kesin bir ilim meydana getirmiştir" diyerek, dilin bir defada toptan Hz. Adem'e öğretilmiş olduğunu ileri sürer.<sup>6</sup> Konuyu etraflıca ele alan alimlerden biri de, ayetlerin zâhiri (literal) anlamlarını esas alan İbn Hazm'dır. Ona göre de, söz konusu ayetin zâhiri, doğru olanın, dilin menşeyinin tevkifi olduğunu göstermektedir.<sup>7</sup>

Gerek dilciler gerek usulcüler, dilin menşei ile ilgili tartışmalarda hep bu ayeti öne sürmektedirler. Özellikle Eş'arî kelamcılar, söz konusu ayeti, "Allah Adem'e

<sup>3</sup> Ebû's-Suûd, *İrşâdü Aklî's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dârü l-Hyâi'l-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz., I, 84.

<sup>4</sup> Râzî, *el-Mahsûl*, I, 184-185. Her halükârda isimlerin bir dil içinde yer almaları bir zorunluluk olduğundan, isimlerin öğretilmesiyle bir dilin öğretilmiş olduğu sonucu çıkarılmıştır. Çünkü isim, kelime çeşitlerinden tümünü içine almakta olup cevher ve araz türünden bütün nesne ve manalar için konulmuştur. Bu yönüyle söz, fiil veya nitelik türündeki bütün kavramları zihne taşıyan bir vasıta konumundadır. Dolayısıyla isimlerin müsemmaya delâleti (vazî) tevkîfidir. Çelebi, İlyas, "İsim-Müsemma" mad., *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXII, 548-549.

<sup>5</sup> Bkz., Suyûfî, Celâlettin, *el-Müzhir fi Ulûmi'l-Lugati ve Envâiha*, thk., M. Ahmed Cadû'l-Mevlâ, Ali Muhammed el-Becavî, M. Ebû'l-Fadi İbrahim, Mısır, tsz., I, 11.

<sup>6</sup> Âmidî, Seyfüddîn, *el-İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm*, thk., Seyyidü'l-Cümeylî, Dârü'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 1984, I, 109. Âmidî bu bağlamda ayrıca En'am, 38; Nahl, 89; Rum, 22; Necm, 23 ve Alak, 3. ayetlerini de aynı paralelde açıklamaya çalışır. Ayrıca karşı görüşün delillerine de çeşitli cevaplar verir.

<sup>7</sup> İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Hazm, *el-İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm*, thk., A. Muhammed Şakir, Kahire, 1926, I, 28-29.

eşyanın (ulvî, suffî, cisim ve araz<sup>8</sup>) bütün isimlerini öğretti" şeklinde zâhiri anlamıyla yorumlamaktadırlar. Buna göre, "el-esmâ" lafzı, Allah'ın sonradan yaratmış olduğu ve günümüzde insanların konuştukları dillerin isimlerini kapsamaktadır. Vaktiyle Hz. Adem'in çocukları bu dilleri konuşuyorlardı. Derken Hz. Adem ölüp çocukları dünyanın her tarafına dağılınca, onlardan her biri bu dilleri muayyen biriyle konuşmaya başladı.<sup>9</sup> Ayrıca ayetteki "küllehâ" lafzı da bu zâhiri yoruma uygun olarak, "Allah, Adem'e eşyanın tüm isimlerini öğretti" şeklinde izah edilmektedir.<sup>10</sup> Çünkü bu "tüm, hepsi" anlamını taşıyan "küllehâ" lafzı, bazen tekit anlamında kullanılmasına rağmen, Arapça'da genellikle "umum mana" ifade eder.<sup>11</sup> Yine "el-esmâ" lafzındaki elif-lâm, istiğraka yani genel bir anlama gelmektedir.<sup>12</sup> Ayetteki "allame" fiili ise, öğretmenin belirli bir süre zarfında olmayıp, bizatihi ilkâ ve ilham yoluyla öğretilmesine delâlet etmektedir.<sup>13</sup> Bu bilgi, bir çaba ve gayretin sonucu elde edilmiş olmadığından hasıl olan bilginin zarurî bir ilim olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla eşyanın isimleri konusunda vahy edilen bilgi, Hz. Adem'in zihninde kesin ve zarurî bir bilgi oluşturacak şekilde doğrudan yaratılmış olmaktadır.<sup>14</sup> İşte böylece Allah Teâlâ'nın konuşulan dili Hz. Adem'e öğretmesi, lafızları vaz edenin kendisi olduğuna delâlet etmektedir.<sup>15</sup> Eşya isimlerinin Hz. Adem tarafından mücerret anlamlarından soyutlanmış olarak bilinmesi meleklerle karşı bir üstünlük olmaz. Bu üstünlük ancak Hz. Adem'in, o isimlerin manalarını ve hangi şeylere "isim" olarak verildiklerini bilmesiyle tahakkuk eder. Onun için müfessirlerin çoğu, ayetteki "el-esmâ" lafzına dayanarak Allah'ın, Adem'e bütün mevcudatın isimlerini delalet ve anlamlarıyla öğrettiğini<sup>16</sup> ileri sürerler. Yani, olmuş ve olacak her şeyin ismini<sup>17</sup>, zerresiyle,

<sup>8</sup> Bkz., Âlûsî, Mamud, *Rûhu'l-Me'ânî fi't-Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-Seb'î'l-Mesânî*, Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1978, I, 224.

<sup>9</sup> Râzî, *el-Tefsîrü'l-Kebîr (Mefâtihi'l-Gayb)*, Matbaatü'l-Behiyyeti'l-Mısıriyye, Kahire, tsz., II, 176.

<sup>10</sup> Kurtûbî, Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi'ü li-Ahkâmî'l-Kur'ân*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1988, I, 194.

<sup>11</sup> İbn Hişâm, Abdullah Cemalüddîn b. Yusuf, *Müğni'l-Lebib an Kütübî'l-E'ârib*, thk., M. Muhyiddin Abdulhamid, Matbaatü'l-Medenî, Kahire, tsz., I, 77; Zerkeşî, Bedrüddin, *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, thk., M. Ebû'l-Fadl Ebi İbrahim, Matbaatü İsa el-Babi, Mısır, 1977, IV, 317.

<sup>12</sup> Kâdî Abdulcebbar, *Şerhü'l-Usûli'l-Hamse*, Mektebetü Vehbe, Kahire, 1988, s. 653; Râzî, *el-Mahsûl*, II, 311; Suyûtî, *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut, 1973, II, 16.

<sup>13</sup> Kurtûbî, a.e., I, 192.

<sup>14</sup> Cündioğlu, Düccane, *Anlamin Buharlaşması ve Kur'ân*, Tibyan Yayınları, İst., 1995, s. 136.

<sup>15</sup> El-Mahallî Celâlüddîn, *Şerhü'l-Celâl li Cemî'l-Cevâmi'*, Mustafa el-Bâbî, 2. bsk., Mısır, 1937, I, 270 (Bennâni'nin Haşiyesi ile birlikte).

<sup>16</sup> Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr fi't-Tefsîri'l-Me'sûr*, Dârü'l-Fikr, 1. bsk., Beyrut, 1983, I, 120-122.

<sup>17</sup> Şevkânî, Muhammed b. Alî, *Fethü'l-Kadîr*, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, tsz., I, 64.

vasıflarıyla, fiilleriyle ve bütün yönleriyle öğretti.<sup>18</sup> Müfessirler ayetin bu şekilde yorumlanmasında, vehbî ve üniversal bir ilmin tebliğini görmekteyler.<sup>19</sup> Bu bağlamda Câhız'ın değerlendirmesi ise şöyledir: Allah'ın ona isimleri öğretip, manaları öğretmemesi mümkün değildir. Gerçekten de bir isim, müsemma (gösterdiği bir anlam ya da zat) olmadan anlamsız ve boş bir kap gibidir. İsimler, beden ve ceset; mana ise, ruh ve can gibidir. Lafız, mananın bedeni, mana ise, lafzın ruhudur. Buna göre, Allah eğer Adem'e manaları olmadan isimleri öğretmiş olsaydı, hareketsiz, cansız ve faydalanılacak bir tarafı olmayan bir şeyi ona bağışlamış gibi olurdu. Ayrıca anlamı olmayan bir lafza, isim denilmesi de zaten doğru değildir.<sup>20</sup> Ona göre dil, Allah'ın yarattığı kuvvet, ilham ve öğrenme kabiliyeti verdiği kimseden insanlara ulaşan bir emanettir.<sup>21</sup>

Bu değerlendirmelerden sonra bu ayetin manası, "Bugün alemde bilinen bütün varlıkların isimlerini ona öğretti" şeklinde olur. Bu yorum İbn Abbas ve Mücâhid'den nakledilmektedir.<sup>22</sup> Ayetteki, "el-esmâ" lafzında bulunan harf-i tariftan istiğrak (genel bir anlam) kastedildiğini belirlemek için de, bu kelime ayrıca "küllehâ" lafzıyla tekit edilmiştir.<sup>23</sup>

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, isimler bir dil içerisinde yer aldıklarından ve de bir dil öğretilmeksizin sadece isimlerin öğretilmesi düşünülemeyeceğinden bazıları da bu ayete, "Allah Adem'e bütün dilleri öğretti" şeklinde mana vermişlerdir.

Dillerin vahiy ve ilham yoluyla meydana geldiğini kabul edenler, bu görüşlerini teyid etmek amacıyla bir ikinci delil olarak, "Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olması, O'nun ayetlerindedir..." (Rum, 22) ayetini öne sürerler. Dildeki ihtilaftan maksat, seslerin ve lügatların farklı olmasıdır. Hatta aynı dili konuşan insanların bile lehçe ve şiveleri farklıdır.<sup>24</sup> Eğer isimleri vaz eden Allah değil de beşer olsaydı, herkesin kalbinde olan bilgiyi arkadaşına öğretmesi gerekirdi. Öğretme ise, ancak anlatma veya yazma ile olabilir. Bu da başka bir öğretmeyi

<sup>18</sup> İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm*, Dârü l-Hya'i't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1969, I, 73.

<sup>19</sup> Kılıç, Sadık, *Benliğin İnşası*, İnsan Yayınları, İst., 2000, s. 197.

<sup>20</sup> Câhız, Amr b. Bahr b. Osman, *Resâilü Câhız*, nşr., Abdusselâm Harun, Mektebetü'l-Hancı, Kahire, 1965, I, 262.

<sup>21</sup> Câhız, *el-Hayavân*, thk., M. Harun, Beyrut, tsz., I, 348.

<sup>22</sup> Bkz., Taberî, İbn Cerîr, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1989, I, 215-216.

<sup>23</sup> İbn Aşûr, Muhammed et-Tahir, *Tefsîrû't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dârü't-Tunûsiyye, Tunus, tsz., I, 409.

<sup>24</sup> Râzî, *el-Mahsûl*, I, 186; Kurtûbî, a.e., XIV, 13.

gerekli kılar ki, sonuçta teselsül meydana gelirdi.<sup>25</sup> Yine eğer diller bir anlaşma ve ittifak sonucu meydana gelmiş olsaydı, herhangi bir kelimenin hangi anlamda kullanıldığını izah etmek için ikinci bir anlaşmaya ihtiyaç duyulurdu. Halbuki böyle bir şeyi tasavvur etmek imkansızdır.<sup>26</sup>

Dillerin menşeinin tevkifi olduğunu iddia edenlerin tutunduğu diğer bir delil ise, "Bu (putlar) sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir" (Necm, 23) ayetidir. Bunun bir benzeri de, "Siz Allah'ı bırakıp sadece sizin ve atalarınızın taktığı (birtakım anlamsız) isimlere tapıyorsunuz. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir..." (Yusuf, 40) ayetidir. Bu ayetlerde, bir kavim peygamberlerden öğrenmeden bazı şeylere, kendilerine göre isim taktıkları için Allah tarafından kınanıyor. Eğer dili yani esmâyı vaz eden Allah Teâlâ olmasaydı, bu kınama doğru olmazdı.<sup>27</sup> Allah Teâlâ bir kavmi, yeni yeni isimler ihdas ettiklerinden dolayı kınamıştır. Şu halde bu isimler, vahy ve ilham yoluyla değil de anlaşma yoluyla meydana gelmiş olsalardı, bu ayetlerde böyle bir kınama ve tenkit yapılmazdı. Ancak bu istidlâl şekli zayıftır. Çünkü, Allah'ın kavmi kınaması, bazı şeylere yeni yeni isimler bulduklarından değil, putlara "ilah" ismini vermelerinden dolayıdır.<sup>28</sup> Aslında burada kınama, isimlendirmeye değil, bazı şeyleri kutsallaştırıp onlara tapınmaya ve bu putlara böylece "ilah" isminin verilmesinedir.

Bu görüşü savunmak için birtakım akli deliller de öne sürülmüştür. Bunlardan biri şudur: Hususi lafızların, hususi manalara ait oluşları ancak söylemekle mümkün olur. Eğer bu lafız, onlar tarafından yeni bir vaz ile konulmuş olsaydı, her vaz'dan önce başka bir vaz'ın olması ve bu durumun zincirleme olarak sonsuza kadar devam etmesi gerekirdi. Böyle bir durum söz konusu olmadığına göre, lafızların Cenab-ı Allah'ın öğretmesiyle meydana geldiğini kabul etmek gerekir.<sup>29</sup>

Bakara 31. ayetini "Allah Adem'e bütün dilleri öğretti" şeklinde yorumlayanlar; "Rahman Kur'an'ı öğretti, insanı yarattı, ona Beyânı öğretti" (Rahman, 1-4) ayetindeki "insan" dan maksadın Hz. Adem; "Beyân" dan maksadın ise, "el-esmâ" olduğunu ileri

<sup>25</sup> Âmidî, *el-İhkâm*, I, 110; el-Urmevî, Sirâcüddîn Mahmud b. Ebi Bekr, *et-Tahsil mine'l-Mahsûl*, thk., Abdulhamid, Ebû Zeyd, Müessesetü'r-Risâle, 1. bsk., Beyrut, 1988, I, 195.

<sup>26</sup> Küçükkalay, Hüseyin, *Kur'an Dili Arapça*, Deniz Kuşları Matbaası, Konya, 1969, s. 24.

<sup>27</sup> Râzî, *el-Mahsûl*, I, 185-186.

<sup>28</sup> Kurtûbî, a.e., IX, 126.

<sup>29</sup> Râzî, *Mefâtih*, I, 22; Benzer ifadeler için ayrıca bkz., İsnevî, Cemalüddin, *Nihâyetü's-Sûl fi Şerhi Minhâci'l-Vusûl*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1982, II, 24.

sürdüklerinden böyle bir yorum yapmışlardır.<sup>30</sup> Buna karşın diğer bazı müfessirler ise, "insan" kelimesini bütün insanları temsilen cins isim olarak ele almışlar, buna paralel olarak "Beyân" lafzını da, "insanın konuşma kabiliyeti" şeklinde açıklamışlardır<sup>31</sup> ve çoğunluğun görüşü de budur.<sup>32</sup> İnsan Beyân sahibi bir canlı olduğu için bu önemli vasıf, onu diğer canlılardan ayırmaktadır.<sup>33</sup> Güzel, ikna edici ve büyüleyici söz söyleme vasfı sadece insana özgü olup, onu diğer canlılardan ayırır.<sup>34</sup> Ayrıca ayette ifade edilen "İnsan" dan maksadın Hz. Muhammed, "Beyân" dan maksadın ise, "Onda her şeyin Beyânı vardır" (Nahl, 89) ayetine dayanılarak Kur'ân olduğu da söylenmiştir.<sup>35</sup>

Aslında ayetteki insan lafzının dil açısından bütün insan türünün ismi olması câizdir. Buna göre, "Ona Beyânı öğretti" demek, ona temyiz etme yeteneğini vererek insanı bütün canlılardan bu Beyân gücüyle üstün kıldı anlamındadır.<sup>36</sup> Nitekim Zemahşerî de, benzer bir değerlendirme yaparak, Yüce Allah insanı, diğer canlılardan ayıran özelliğın Beyân olduğunu ifade etmiştir. Beyân, insanın içinde olanı ifade eden fasih bir sözdür.<sup>37</sup> der. Diğer taraftan Zerkeşî de, "Ona Beyânı öğretti" ayetinde *atıf vav'*ının düşmesinin teknik bir sebebine vurgu yaparak, "Yüce Allah Beyânı öğretmeyi, insanı yaratmaya eşit kılmış ve bu sebeple "Beyânı öğretti" ayetini, "insanı yarattı" ayetinin bir açıklaması gibi ifade etmiştir. Çünkü insan düşünen, konuşan (nâtık) bir canlıdır.<sup>38</sup>

Beyân, düşünebilme ve konuşabilme melekesi, insanoğlunun kendisinde doğuştan var olan bir yetenektir. Bu nedenle bazı müfessirler, Bakara, 31. ayetinden, Allah'ın insanlara dildeki sözcükleri değil, dil yeteneğini, ifade etme gücünü verdiğini anlarlar. Mesela Muhammed Esed, "Tüm isimlerin bilgisinin, bu anlam örgüsü içinde

<sup>30</sup> Mâverdi, Ebû'l-Hasan, Ali b. Muhammed, *en-Nüketü ve'l-Uyûn (Tefsîrû'l-Mâverdi)* thk., es-Seyyid b. Abdulkaksut, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. bsk., Beyrut, 1992, V, 423.

<sup>31</sup> Râzî, *Mefâtih*, XXIX, 85.

<sup>32</sup> Bkz., Mâverdi, a.e., a.y.; Şevkânî, *Fethü'l-Kadir*, V, 131.

<sup>33</sup> Kurtübî, a.e., XVIII, 100. En isabetli görüş budur. Çünkü ayetin başında Allah'ın Kur'ân öğretmesinden bahsedilmektedir ki, bundan maksat Kur'ân tilavetidir. Tilavet için de, insanın rahatça harfleri mahreçlerinden çıkarabilmesi, onları kolay bir şekilde telaffuz edebilmesi gerekir. Bu da onun "Beyân" sahibi olmasını gereklî kılar. Bkz., İbn Kesir, *Tefsîr*, IV, 270.

<sup>34</sup> Câbirî, Muhammed Abid, *Bünyetü'l-Aklî'l-Arabî*, çev: Burhân Koroğlu ve diğerleri, (Arap İslam Kültürünün Akıl Yapısı) Kitabevi Yayınları, İst., 1999, s. 24-25.

<sup>35</sup> Bu görüş zayıftır. Bkz., Şevkânî, a.e., a.y.

<sup>36</sup> Cabirî, a.e., a.y.

<sup>37</sup> Zemahşerî, Cârullah, *el-Keşşâf an Hakâiki'l-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvi' fi Vucûhi'l-Te'vil*, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, tsz., IV, 443; Ebû's-Suûd, *İrşâd*, VIII, 176.

<sup>38</sup> Bkz., Zerkeşî, *el-Burhân*, I, 312.



mantıklı tanımlama ve dolayısıyla kavramsal düşünme melekesine delâlet ettiğini" söyler.<sup>39</sup> Yine çağdaş müfessirlerden İbn Aşûr, bu ayeti açıklarken, bunun, dillerin tevkîfi olduğuna delil olamayacağını belirterek Rahman Suresinin 3 ve 4. ayetlerine atıf yaparak, "Ona Beyânı öğretti" ifadesinin, Allah'ın insanda konuşma gücünü yarattığını ve onu eşyaya isim vermeye, dil vaz etmeye muktedir kıldığını söyler.<sup>40</sup>

Görülüyor ki, Bakara 31. ayetinde geçen "ta'lim-i esmâ/isimleri öğretme"nın, Rahman 4. ayetindeki "ta'lim-i Beyân/Beyanı öğretmek" ile tefsir edilmesi daha isabetli bir yaklaşım olmaktadır. Çünkü Adem'e öğretilenler, ihsan yoluyla mümkün olduğu gibi öğrenme yeteneğinin verilmesi suretiyle de olur. Bu durum ayette "talim" kavramıyla ifade edilmektedir.<sup>41</sup>

Dilin deneme yanılma yoluyla değil, bir ilham ve zaruri bir ilim suretiyle<sup>42</sup> yani ilahi bir öğreti ve talim yoluyla Hz. Adem'e öğretilmiş olduğunu ileri süren bu görüşün hararetli savunucularından biri, hiç şüphesiz İbn Fâris'tir. Fars asıllı olmasına rağmen Şu'ûbiler'e karşı gayet katı bir Arap taraftarı olarak tanınmıştır.<sup>43</sup> Arapça'nın bütün dillerin en zengini ve en üstünü olduğunu savunan bu meşhur dilci, bu noktadan hareketle "Allah'ın Arap dilini Beyân özelliğiyle üstün tutması, diğer dillerin ondan daha aşağı seviyede olduğunu gösterir"<sup>44</sup> demiştir. Yine Kur'ân'ın Arapça ile indirildiğini delil getirerek Arapça'nın belağat ve fesahatını öven zenci asıllı el-Câhız<sup>45</sup>; ve yine Fars asıllı olmasına rağmen Arapça'nın diğer dillere karşı üstünlüğünü savunan ünlü dilbilimci İbn Kuteybe'yi aynı kategoride zikredebiliriz.<sup>46</sup> Türk asıllı Zemahşeri'nin de benzer düşünceleri vardır.<sup>47</sup>

Eş'arî, Bâkillâni,<sup>48</sup> Cübbâ<sup>49</sup> ve el-Ka'bî, özellikle de İbn Hazm tarafından savunulan bu anlayış, bu düşüncenin, kelimenin lafzî ve zahirî anlamıyla mukayyet

<sup>39</sup> Esed, Muhammed, *Kur'ân Mesajı*, (Meâl-Tefsir) İşaret yayınları, İst., 1997, s. 11-12.

<sup>40</sup> İbn Aşûr, *et-Tefsirü't-Tahrîr*, I,411.

<sup>41</sup> Mevdûdî, Ebû'l-A'la, *Tefhîmü'l-Kur'ân*, (*Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*), İnsan Yayınları, İst., 1986, I, 55.

<sup>42</sup> Bilmen, Ö. Nasuhi, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâlî Alisi ve Tefsiri*, Bilmen Yayınları, İst., tsz., I, 38.

<sup>43</sup> Kılıçlı, Mustafa, *Arap Edebiyatında Şuûbiyye*, İşaret Yayınları, İst, 1992, s. 284.

<sup>44</sup> İbn Fâris, Ahmed b. Zekeriyâ, *es-Sâhibî*, thk., es-Seyyid Ahmed Sakar, Matbaatı İsa el-Bâbî el-Halebî, Kahire, 1977, s. 16 vd.

<sup>45</sup> Kılıçlı, Mustafa, a.e., s. 240. Ayrıca bkz., Cürcânî, Abdulkahir, *er-Risâletü's-Şâfiye fi'l-'câz*, thk., M. Halefullah, M. Zeğlul Selâm, Dârü'l-Marîfe, 2. bsk., Kahire, 1956, s. 118 (*Selâsü Resâil fi'l-'câz* içinde).

<sup>46</sup> Kılıçlı, Mustafa, a.e., s. 254.

<sup>47</sup> Kılıçlı, Mustafa, a.e., s. 288.

<sup>48</sup> Bkz., K. Ebubekr Muhammed et-Tayyib, *I'câzu'l-Kur'ân*, şrh., Muhammed Şerif, Dâru İhyâi'l-Ulûm, Beyrut, 1990, s. 81.

ve sınırlı olduğunu belirtir. Bu yolla düşünce, lafzın ilk delâlet çerçevesi ile kayıt altına alınır. Tarihsel gerçekliğe uygun bir anlam bilim kurmanın yolu tıkanır.<sup>50</sup>

Öte yandan Kitab-ı Mukaddes'de, dilin kaynağı ile ilgili olarak şöyle denilmektedir: "Rab Allah her kır hayvanını ve göklerin her kuşunu topraktan yaptı ve onlara ne ad koyacağını görmek için Adem'e getirdi ve Adem her birinin adını ne koydu ise, o canlı mahlukun adı o oldu"<sup>51</sup> Böylece ilk insan, Tanrı'nın verdiği görev ve yetki ile onları öyle isimlendirmişti.<sup>52</sup> Hıristiyan kilisesinin teşekkülünden beri, bütün kilise ileri gelenleri bu hükmü dogmatik bir şekilde kabul etmişlerdir. Ancak bu durumda dillerin ittifak ve istilâh sonucu meydana gelmiş olduğu tabiatıyla söylenemez.<sup>53</sup> Bu ayetlerde dilin tevkîfi olduğuna açık bir delâlet yoktur.<sup>54</sup> Aksine yirminci cümlede Adem'in hayvanlara isim vermesinden bahsedilmektedir.<sup>55</sup> Bu, Adem vahiyde değil kendisine verilen yetenek ile nesnelere isim koydu demektir. Dilin tarihi seyri incelendiğinde İbrânîlerde de dilin tevkîfi olduğunu ifade eden Kitab-ı Mukaddes'tekine benzer tespitlere rastlanmaktadır. Onlara göre de, bütün canlılar, Adem'in onları çağırış şekline göre isim almışlardır.<sup>56</sup>

Diğer yandan batı dünyasında dilin doğuştan doğal mı (physei), yoksa insanlar tarafından konma, yapma mı (thesei) olduğu konusu yüzyıllarca tartışılan bir sorun olmuştur. Eski Yunanda Herakleitos, Demokritos, Aristoteles gibi düşünürler dil felsefesi, dilbilim, dilbilgisi konu ve kavramlarına eğilmişlerdir. Günümüze gelinceye kadar dünya üzerindeki dil çalışmalarında her toplumun ana dilinin öğretilmesi yanında dinlerin temel dillerinin (Hindistan'da Sanskrit, Avrupa'da Latince, Doğu dünyasında Arapça) öğrenilmesi ve incelenmesi isteği önemli bir itici güç olmuştur.<sup>57</sup> Bu kadar uzunca zamana rağmen konuyla ilgilenen dilbilimciler, düşünürler, usulcüler ortak bir noktada buluşmamışlardır. Mesela batı aleminde bazı düşünürlerin

<sup>49</sup> Mu'tezile'den el-Cubbâi, Bakara, 31. ayetinin te'vili karşısında bayağı zorlanmış dolayısıyla hiç değilse dillerin aslının tevkîfi olduğunu söylemiştir. Çünkü resul gönderip insanları sorumlu tutmak için bir dilin öğretilmesi gerekmektedir. Bkz., Nasr Hamid Ebû Zeyd, *el-İttihâcu'l-Aklî fi't-Tefsîr*, Beyrut, tsz., s. 72.

<sup>50</sup> Kılıç, Sadık, *Tarihsellik ve Akılcılık Bağlamında Kur'ânı Anlama Sorunu*, İhtar Yayıncılık, İst., 1999, s. 90.

<sup>51</sup> *Kitabı mukaddes*, Tekvin, 19-20.

<sup>52</sup> Porzig, Valter, *Dil Denen Mucize*, çev: Vural Ülkü, T.D.K. Yay., Ankara, 1995, s. 7.

<sup>53</sup> Küçükkalay, Hüseyin, *Kur'ân Dili Arapça*, s. 36.

<sup>54</sup> Vâfi, Ali Abdulvâhid, *İlmü'l-Lüğa*, Dâru Nehde, 9. bsk., Mısır, tsz., s. 98.

<sup>55</sup> Antâkî, Muhammed, *Dirâsât fi Fikhi'l-Lüğa*, Dâru Şarki'l-Arabi, 4. bsk., Beyrut, tsz., s. 48.

<sup>56</sup> Özcan, Başkan, *Linguistik Metodu*, Çağlayan Kitabevi, İst., 1967, s. 7.

<sup>57</sup> Aksan, Doğan, *Anlambilim*, Engin Yayınevi, Ankara, 1999, s. 16-17.

dilbilimcilerin aksine kiliseyle paralel düşündüğünü görüyoruz. Mesela Hamann, dilin insana tanrı tarafından verildiğini, tanrının bir mucizesi olduğunu söyler. Ona göre dil, düşünülmüş kavramlar için konmuş uzlaşım sal göstergelerin bir toplamı değil, her yerde açık ve gizli, görülür ve görülmez olarak bizi çevreleyen aynı bir ilahî yaşamın simgesi ve yansımasıdır.<sup>58</sup> Dilin ilk insanla birlikte ortaya çıktığını söyleyen Ernest Renan da, "İlk insanın bir derecede konuşmaktan mahrum olduğunu, konuşma yeteneğini daha sonraki bir safhada elde ettiğini düşünmek hayal ürünüdür. İnsan doğası (özü) gereği konuşan bir yaratıktır" demekle bu görüşe yaklaşmaktadır.<sup>59</sup> Diğer bazı yaklaşımlara göre dil tanrısal bir görüntüdür. Allah'ın bir armağanıdır. Tabiatüstü bir yetenek ve aşkın bir belirtidir. İnsanın fitratında bulunan bir gizli gücün belirtisidir. İnsan ruhunun düzenleştirilmiş ve kendiliğinden içten gelen bir yansımasıdır.<sup>60</sup>

Çağımızda dilbilimsel alanda yeni bir yöntem geliştiren Chomsky'e göre, her normal çocuğun dili kolayca ve otomatik olarak öğrenmesinin sebebi, insan beyninde dili inşa eden genetik kopya veya temel dil planının bulunmasıdır. Chomsky, bu palana "evrensel gramer" adını verir. Dünyanın her yerinde çocukların aşağı yukarı aynı yaşlarda konuşmaya başlıyor olmaları Chomsky'nin kuramını desteklemektedir.<sup>61</sup>

### B. İstılâh Ve Tevâdu (Uzlaşma Ve Uyuşma) Nazariyesi

Bu görüşe göre diller, insanlar arasındaki uzlaşma ve uyuşma sonucunda meydana gelmiştir. İnsanlar, "Şuna şu ismi verelim; buna şu ismi verelim" diye anlaşmışlar ve bu usul üzerine bütün eşyaya isimler vermişlerdir. Zaten dil sosyal bir olgudur. Diğer olgular gibi toplum içinden çıkar, gelişir ve toplum tarafından benimsenir.<sup>62</sup>

Ünlü İslam filozofu Farabî dilin oluşmasını şöyle açıklamaktadır: "Önce karşılıklı iletişimde, ses ya da lafızlardan birinin bir anlamı göstermede kullanılmasında uzlaşılır. Konuşan, bu ses ya da lafzı kullanır, dinleyen de ezberler

<sup>58</sup> Kayaalp, İsa, *İletişim ve Dil*, T.D.V. Yayınları, Ankara, 1998, s. 61.

<sup>59</sup> Kayaalp, İsa, a.e., s. 192.

<sup>60</sup> Dilaçar, Agop, *Dil, Diller ve Dilcilik*, T.D.K. Yayınları, Ankara, 1968, s. 7; Dilin türeyişi konusunda batılı düşünürlerin görüşleri için bkz., Küçükkalay, Hüseyin, *Kur'an Dili Arapça*, s. 36 vd; Özden, Ragıp, *Dil Türeyişi Teorilerine Toplu Bir Bakış*, T.D.K. Yayınları, Ankara, 1944, s. 43 vd.

<sup>61</sup> Bu yeni yöntem hakkında daha fazla bilgi için bkz., Kottak, Conrad Phillip, *Antropoloji (İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış)*, çev: Heyet, Ütopya Yay., Ankara, 2002, s. 517-518.

<sup>62</sup> Vâfi, Ali, *İlmü'l-Lüğa*, s. 96.y

ve başkasıyla konuşurken bu lafzın aynısını kullanır. Böylece her ikisi de bu lafzın kullanılmasında uzlaşmış olurlar."<sup>63</sup> Diğer yandan dünyada var olan durumları, nesnelere, varlıkları gösteren ve ifade eden dil göstergesinin uzlaşım özelliği de, dilin doğuştan olmadığı ve toplum tarafından aktarılan bir iletişim aracı olduğu gerçeğini vurgular.<sup>64</sup> Dilin önemli bir kısmının da bu şekilde meydana geldiği kuşkusuzdur. Bu nedenle birçok dilbilimcinin bu teoriyi desteklediğini görüyoruz. Mesela meşhur edip ve şair el-Hafacî de, dilin bir uzlaşma sonucu meydana geldiğini söyleyenler kafesine katılır.<sup>65</sup> Ünlü dilbilimci Ferdinand Saussure de, dilin, bir sözleşme ve uzlaşmadan meydana geldiğini söyler.<sup>66</sup>

Eğer bütün diller Allah tarafından talim buyurulmuş olsaydı, peygamberlerin gönderildikleri toplumlardan daha önce o dillerin mevcut olması gerekirdi. Şöyle ki; bir peygamber, toplumunun ilk ferdi olamaz. Çünkü, onlar hak yoldan ayrılan insan topluluklarını doğru yola sevk etmek için gönderilmişlerdir. Nitekim Yüce Allah, "(Allah'ın emirlerini) onlara iyice açıklasınlar diye, her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik..." (İbrahim, 4) buyurmuştur. Bu buyruğa göre, bütün peygamberler ancak kendi kavimlerinin dili ile gönderilmiştir. Bu da, dillerin peygamber gönderilmeden önce var olmasını gerektirir. Öyle ise, diller istilâhî yoldan meydana gelmişlerdir.<sup>67</sup> Dilin toplumsal uzlaşım ve aktiviteyle oluştuğunu söyleyen bu görüş, Bakara 31. ayetindeki "talim" olgusunu, dil icat etmek ve sözcükler türetmek, böylece nesnelere tanımlamak konusunda, insana fitrî bir üstünlük, yaratıcılık yeteneğinin verilmesi ile açıklama eğilimindedir.<sup>68</sup> Bu bağlamda Mutezîlî meşhur bir filozof olan İbn Cinnî'nin değerlendirmesi şöyledir: "Her ne kadar bazı nassların zâhiri, dilin menşeyinin tevkîfî olabileceğine işaret ediyorsa da, esasen dil, toplumsal bir etkinlikten doğmuş, uzlaşım ve uyuşma dayalı olduğundan bir defada oluşmayıp zamanla meydana gelmiştir."<sup>69</sup> Bu görüşü paylaşanlar, Bakara 31. ayetini,

<sup>63</sup> Farabî, *Kitâbu'l-Hurûf*, thk. Muhsin Mehdi, Dârü'l-Meşriq, Beyrut, 1970, s. 137-138.

<sup>64</sup> Kıran, Zeynel-Kıran, Ayşe, *Dilbilime Giriş*, 2. bsk., Seçkin yay., Ankara, 2002, s. 61.

<sup>65</sup> el-Hafacî, İbn Sinan, *Sırru'l-Fesâha*, thk., Abdü'l-Mute'âl es-Sâidi, Kahire, 1953, s. 32.

<sup>66</sup> Saussure, Ferdinand, *Genel Dilbilim Derstleri*, çev: Berke Vardar, Birey-Toplum Yay., Ankara, 1985, s. 13.

<sup>67</sup> Râzî, *Mefâtih*, XIX, 80; *el-Mahsûl*, I, 187.

<sup>68</sup> Kılıç, Sadık, *Tarihsellik ve Akılcılık Bağlamında Kur'anî Anlama Sorunu*, İhtar Yayınları, İst., 1999, s. 90.

<sup>69</sup> İbn Cinnî, Ebû'l-Feth Osman b. Cinnî, *el-Hasâis*, thk: M. Ali en-Neccâr, Dârü'l-Hüda, 2. bsk., Beyrut, 1952, I, 40; Benzer görüşler için bkz. Kalın, Faiz, *Kur'an'da Zaman Kavramı*, Erzurum, 2001, s. 83-84, (Basılmamış Doktora Tezi).

"Allah, Adem'e eşyaya isim verebilme gücünü verdi"<sup>70</sup> şeklinde yorumlamışlardır. Bu sebeple "talim-i esmâ" dan maksat, Adem'e, lafızları konuşabilme ve eşyaya isim verebilme gücünün verilmesidir.<sup>71</sup> denilmiştir. Böylece Hz. Adem, Allah tarafından büyük bir bilgi yeteneğine sahip kılınmış<sup>72</sup>, bu yeteneği ile eşyaları isimlendirmiştir. Meşhur müfessir Elmalılı ise, bu ayeti her iki görüşe yaklaştıracak bir şekilde yorumlamıştır: "Ya o esmâyı Allah kendisi vaz edip Adem'in ruhuna nakş ve ilham etti veya Adem'e bunları lüzumunda vaz edip kullanacak bir istidâd-ı mahsusu hâiz bir ruh nefhini takdir etti ki evveli zahir, ikincisi muhtemeldir."<sup>73</sup>

Mutezilî kelamcılar bu noktada kelamdaki ilke ve hareket noktalarına bağlı kalarak uzlaşma görüşünü ileri sürmüşlerdir. Eş'arî kelamcılar ise, aynı sebepten dolayı fikhî ve kelamî doktrinlerinin zorunlu kıldığı ilahî bir belirleme fikrini benimsemişlerdir.<sup>74</sup> Çünkü onlara göre, "İslamî epistemoloji, bütün bilgi Allah'ın bilgisidir öncülü ile başlar. Allah, ilk insan olan Hz. Adem'e her şeyin ismini bildirmiştir.<sup>75</sup> Şu halde her iki grup, yani dilin kaynağının uzlaşma olduğunu ileri sürenlerle, dilin kaynağının ilahi belirleme olduğunu savunanlar, kaynak olarak bir dil koyucunun varlığını kabul etme noktasında fikir birliği içindedirler.

Mutezile ile Eş'arî'ler arasındaki belli başlı tartışmalardan biri de, Allah'ın isimleri ve sıfatları konusunda yoğunlaşmıştır. Mutezile'ye göre, ilahi kelam, Allah'ın fiil sıfatlarındandır kadim değil hadistir ve de kendisiyle kaim değildir. Eş'ariler'e göre, Allah'ın kelamı, O'nun zatî sıfatlarındandır, kadimdir ve de Allah'ın zatı ile kaimdir. Her iki ekolün ilahi kelamın tanımı hususunda bu görüş ayrılıklarının bir uzantısı olarak "Dilin aslı tevkîfî (ilahî) midir yoksa ıstilahî (beşerî) midir" tartışması çıkmıştır. Allah'ın kelamı, zafî ve kadim bir sıfattır diyen Eş'ariler dilin ilahi bir öğreti sonucu meydana geldiğini söylerler. Mutezile ise sıfatlar bahsindeki ilkelerine bağlı kalarak bunun aksini savunmuşlardır.<sup>76</sup>

<sup>70</sup> Bkz., İbn Cinnî, a.e., I, 41; Vaff, Ali, *İlmü'l-Lügâ*, s. 98.

<sup>71</sup> İsfehânî, Râgıb el-Hüseyn b. Muhammed, *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân*, Kahraman Yayınları, İst., 1986, s. 514.

<sup>72</sup> Fazlurrahman, *İslami Bilimde Metodoloji Sorunu, (Bilginin İslamileştirilmesi)* çev: Mevlüt Uyanık, Fecr Yayınevi, Ankara, 1991, s. 134.

<sup>73</sup> Elmalılı, M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, His Matbaacılık, İst., 1970, I, 308-309.

<sup>74</sup> Cabirî, *Arap-İslam Kültürünün Akli Yapısı*, s. 55; Her iki görüşün delilleri hakkında geniş bilgi için bkz., Suyutî, *el-Müzhir*, I, 8-27.

<sup>75</sup> Muhammed Arif, *Bilginin İslamileştirilmesi ve Model Kurmada Bazı Metodolojik Meseleler*, çev: Mehmet Paçacı, Mevlüt Uyanık, Fecr Yayınevi, Ankara, 1991, s. 35.

<sup>76</sup> Geniş bilgi için bkz., Kâdî Abdulcebbar, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, s. 527 vd. Ayrıca bkz., Nasr Hamid Ebû Zeyd, *el-İttihâcu'l-Aklî fi't-Tefsîr*, s. 70 vd.

Diğer yandan dillerin kaynağının, insanların ortaklaşa ürettikleri bir kurgu olduğu düşüncesi, Kur'ân'ın -bir kelam olmakla birlikte- mahluk olduğu görüşüne sıcak bakmaktadır. Buna mukabil, Kur'ân'ın mahluk olmadığı düşüncesi de, dillerin kaynağının ilahî bir öğretme ve ilham olduğu fikrine kapı açmaktadır. Bu sebepten dolayı Kur'ân'ın mahluk yani sonradan yaratılmış olduğunu söyleyen Mu'tezile, dilin kaynağının insanların ortaklaşa ürettikleri bir kurgu olduğunu benimsemişken, Eş'ârîler ise, Kur'ân'ın mahluk olmadığını söylerken genellikle dilin kaynağının ilahi bir öğretme, ilham ve Allah'ın Peygamberi vasıtasıyla bildirmesi olduğunu kabul etmişlerdir.

Bu noktadaki tartışmalar başka bir açıdan yine, dillerin kaynağı tartışmasını alevlendirmiştir. Allah'ın zatına, Kur'ân'da ya da hadislerde kullanılmamış isim ve sıfatların izafe edilemeyeceğini savunanlar, ismin müsemmaya yani isim olduğu anlama delâletinin ilahi bir belirleme ve öğretme konusu olduğunu düşünmektedir. Diğer grup ise, dilin aslının insanların ortaklaşa ürettiği bir kurgu olduğu görüşüne dayanarak bunun tersini savunur.<sup>77</sup>

### C. Ses Taklidi Nazariyesi

Bu nazariye, dillerden her birinin teşekkülündeki baş âmilin ses taklidi olduğunu ileri

sürmektedir. Şu halde dil, ses çıkararak bütün eşyayı ve yaratıkları taklit yoluyla meydana gelmiştir. Kükremek, havlamak, gülemek, vızlamak, çatırdamak gibi. Böylece, dilin en küçük birliğini teşkil eden kelimeler meydana gelmiştir.<sup>78</sup> İbn Cinnî bu düşünceye temas ederek "Bazıları da, bütün dillerin esasının, işitilen seslerden oluştuğuna kani oldular. Rüzgar hışıltısı, merkebin solması, karga sesi, at kişnemesi, geyiğin melemesi gibi sesler, dillerin tezahürüne (oluşumuna) temel olmuştur." der.<sup>79</sup> Mısırlı dilcilerden Ali Abdulvahit Vafi, bu yaklaşımı, akla en yakın görüş olarak nitelemektedir.<sup>80</sup>

Hangi dili ele alırsak alalım, o dilde, doğadaki sesleri yansıtmaya, taklit etmeye yönelik öğelere rastlarız. Bu öğeler, insanın bağırma seslerini, kükreme, havlama vb. hayvan seslerini yansıttıkları gibi, ses çıkararak her türlü varlığın seslerini vermeye de yönelirler. Türkçe'mizdeki "miyavlamak, havlamak, böğürmek, kükremek,

<sup>77</sup> Kâdî Abdulcebbar, *el-Müğni fi Ebvâbi't-Tevhîd ve'l-Adl, Vezâretü's-Sekâfe ve'l-İrşâd*, Kahire, 960, V, 160 vd.

<sup>78</sup> Suyûtî, *el-Müzhir*, I, 14-15; Kılıç, Sadık, a.e., s. 89.

<sup>79</sup> İbn Cinnî, *el-Hasâis*, I, 46; Antakî, Muhammed, *Dirâsât fi Fikhi'l-Lüğa*, s. 50.

<sup>80</sup> Vafi, *İlmü'l-Lüğa*, s. 96.

*melemek...*" gibi hayvan seslerini gösteren eylemlere eğilirsek bunların temelde belli seslerin taklidine dayandığını görürüz.<sup>81</sup>

İsim ile nesne arasında ses taklidi, sesi aktarma, sesli jest ve ses sembolüğü kavramları ile tasvir edilen bütün ilişki alanı, dilce şekillendirmenin son derece eski bir tabakasını oluşturur. Bu tabaka, yeryüzündeki bütün dillerde ve dil gelişiminin bütün kademelerinde açıkça görülür.<sup>82</sup>

Konuşmaya başlamadan önce çocukta birtakım bağırmalara rastlanır. Bu sesler herhalde ilk insanların, yıldırım, vahşi hayvan saldırısı ve duyulan acılar karşısında çıkardıkları sesler gibi içgüdüselidir, bunlar zamanla başka insanlar önünde yinelendikçe belli kavramların temsilcisi durumuna gelmiş olabilirler. Böylece, zamanla sözcüklere dönüşen sesler ve ses birleşimleri bir toplumun anlaşma aracı olmuşlardır.<sup>83</sup> Bazı Mutezili alimler de, benzer görüşler ileri sürüp dillerinin öğrenilmesinin ilk etapta çocukta olduğu gibi işaret ve karine ile olduğunu söylemişlerdir.<sup>84</sup>

Epiküros'a göre dil, bir uzlaşmanın ürünü olmadığı gibi, bir vazetme sonucu meydana gelmiş de değildir. Duyumların kendisi gibi doğal ve zorunlu olan bir şeydir. Görme gibi, işitme gibi, haz ve acı duyuları gibi başlangıçtan beri insanda bulunan bir şeydir.<sup>85</sup> Buna göre dil, ya yansıma ve işaret seslerinden, ya haykırı ve ünlemlerden ya da birlikte yardımlaşarak çalışırken vücut hareketlerinin doğurduğu refleks haykınlardan doğmuştur.<sup>86</sup> Bu durum, insan dilindeki göstergelerin öncelikle sesli olduğunu, yüzlerce yıl boyunca bu göstergelerin salt gösterge özelliği taşıdığını ve bugün de insanların çoğunluğunun okuma bilmeden konuştuğunu unutturmamalıdır bize.<sup>87</sup> Dil işaretlerden bir nevidir. Bunlar göz veya ses işaretleri olabilir. Bunların bir kısmı kıyas (analogie) ile, bir kısmı da tamamıyla semai bir şekilde anlaşılır şeylerdir.<sup>88</sup>

<sup>81</sup> Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, T.D.K. Yayınları, 2. bsk., Ankara, 1998, I, 96.

<sup>82</sup> Porzig, Valter, *Dil Denen Mucize*, s. 17.

<sup>83</sup> Aksan, Doğan, a.e., I, 99.

<sup>84</sup> Mahalli, *Şerhü'l-Celâl*, I, 271; Şevkânî, *İrşâdü'l-Fuhûl ila Tahkiki'l-Hakki min İlimi'l-Usûl*, Mustafa el-Babi el-Halebi, 1. bsk., Mısır, 1973, s. 12.

<sup>85</sup> Kayaalp, İsa, *İletişim ve Dil*, s. 61.

<sup>86</sup> Dilaçar, Agop, *Dil, Diller ve Dilcilik*, s. 9.

<sup>87</sup> Andre, Martinet, *İşlevsel Genel Dilbilim*, çev: Berke Vardar, Multilingual Yayınları, 2. bsk., İst., 1998, s. 15.

<sup>88</sup> Özden, Ragıp, *Dil Türeyişi Teorilerine Toplu Bir Bakış*, s. 44.

Dilin türeyişini tamamen ses yansıması ile açıklamak çok zor. Çünkü yansımadan oluşan dil öğelerinin her dilde söz varlığının ancak küçük bir bölümünü oluşturduğunu biliyoruz.<sup>89</sup> Sözelimi Türkçe'de bu türden öğelerin sayısı, olsa olsa birkaç yüz kadardır. Buna göre dildeki diğer öğelerin varlığını nasıl açıklayabiliriz? Çünkü, her isimlendirmede nesneyle sözcük arasında ses açısından bir uygunluk bulunmadığı belli bir şeydir.<sup>90</sup> Mesela köpek İngilizce'de "dog", Fransızca'da "chien", İtalyanca'da "cane", Eski Yunanca'da "skili", Rusça'da "sobaka", Arapça'da "kelb" kelimesiyle yani her dilde başka türlü ifade edilir, fakat çocukların dışında hiçbir yerde kimse köpeğe wau wau (hav hav) demez. O halde bir nesnenin isimlendirilmesi için, tabii ses ilişkisinden başka sebepler de vardır.<sup>91</sup>

Dilin kaynakları hususunda ileri sürülen görüşlerden her birinin hiç değilse birer parça gerçek payı taşıdıkları kuşkusuzdur. Her ne kadar dilde ses taklidi öğelerin sayısı fazla değilse de, söz varlığının bir bölümünün bu yolla meydana geldiği herkesçe benimsenebilecek bir gerçektir. Buna, az da olsa, ünlemlere dayanan öğeleri de katabiliriz. Ancak söz varlığının geri kalan bölümleri, nesneyle gösterdikleri şeye, aralarında ses yönünden hiçbir bağlantı bulunmayan öğelerden kurulur. Şüphesiz dilin bir bölümü, uyuşma ve toplumsal uzlaşma ürünü olan öğelerden meydana gelir. Son zamanlarda bazı antropoloji alimlerinin maymunlar üzerinde yaptıkları birtakım deneyler sonucu ortaya attıkları ilginç bir görüş ise; insan dilinin sesler yerine hareketleri temel alan bir sistemden doğmasıdır.<sup>92</sup>

#### D. Tevakkuf Nazariyesi

Muhakkik alimlere göre, dilin kökeni ile ilgili teorilere bakınca, her tarafın görüşlerinde belli bir oranda gerçeklik payı vardır. Bu nedenle bu konudaki en güzel tutum ileri sürülen deliller karşısında "tevakkuf"<sup>93</sup> etmek, yani hemen kesin bir hüküm vermemek herhangi bir düşünce ileri sürmemek gerekir. Çünkü teorilerle ilgili ileri

<sup>89</sup> Benzer bir görüş için bkz., el-Mübârek, Muhammed, *Fikhu'l-Luğati ve Hasâisu'l-Arabiyyeti*, 2. bsk., Lübnan, 1964, s. 187.

<sup>90</sup> Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil*, 1, 96; Dilin kökeni ile ilgili diğer görüşler için bkz., Aksan, Doğan, a.e., 1, 97 vd.

<sup>91</sup> Porzig, Valter, *Dil Denen Mucize*, s. 21.

<sup>92</sup> Geniş bilgi için bkz., Haviland William A. *Kültürel Antropoloji*, çev. Hüsamettin İnanç, Kaknüs Yay., İstanbul, 2002, s. 157-158.

<sup>93</sup> Tevakkuf: duraklama, durma, bir noktada durup bekleme, vazgeçme, hüküm vermeme demektir. Bkz., Şafak, Ali, *Ansiklopedik hukuk Sözlüğü*, Temel Yay., 2. bsk. İstanbul, 1996, s. 626. Ayrıca bkz., Ebû Ceyb Sa'dî, *el-Kâmûsu'l-Fıkhî Lüğaten ve Istilâhen*, Dârü'l-Fıkr, Dimeşk, 1982, s. 385.



sürülen delillerin hiçbirisi kesin bir çözüm getirmediği gibi onlardan herhangi birisini tamamıyla reddetmek de mümkün değildir. Dolayısıyla, bu konuda susmak, iyice düşünmek gerekir. Aksi bir davranış Allah'a karşı söz uydurmak olur. Kadı Ebûbekir, Râzî, Sübkî, Âmidî, Beydâvî, İbn Cinni<sup>94</sup> gibi alimlerin görüşü budur. Gazali konuyu delilleriyle inceledikten sonra şöyle der: "Bu görüşlerin hepsi imkan dahilindedir. Hiçbirisi hakkında kesin delil yoktur. Eğer "Allah Adem'e bütün esmâyı öğretti" (Bakara, 31) ayeti, dillerin vahye dayandığını göstermiyor mu? Denilirse, bu ayet taşıdığı ihtimaller dolayısıyla kesin bir delil değildir deriz. Çünkü ayetteki "alleme" fiili, ilham manasına gelebilir. Bu takdirde mana "Allah Adem'e ilham etti, o da lafzı vaz etti" şeklinde olur."<sup>95</sup> Ona göre dil istilâhî olabileceği gibi tevkîfî olması da mümkündür. Bunlardan birinin vukuuna gelince bu, akıl ile anlaşılacağı gibi, buna dair nakli bir delil de yoktur. Bu bağlamda Râzî'nin değerlendirmesi ise şöyledir: "Lafızların defâletlerinin tevkîfî (ilhama dayalı) olduğunu söyleyip kesip atamayız. Bakara 31. ayette, Allah'ın "talim" sözünden ilhamın kastedilmiş olması niçin câiz olmasın? Belki de bu lügatler, Hz. Adem'den önce konulmuştu da, sonra Cenab-ı Allah onları Adem'e öğretmişti diye cevap verilebilir. Ancak Mu'tezile'nin iddia ettiği gibi, dillerin istilâh olarak meydana geldiklerini kesin olarak söylememiz de mümkün değildir"<sup>96</sup> Öyleyse bu deliller güçsüz olunca, bütün dillerin hem tevkîfî, hem istilâhî, hem de bir kısmının tevkîfî, diğer bir kısmının da istilâhî olduğunu mümkün görürüz.<sup>97</sup> Râzî'nin dilde kıyası kabul etmesi de bunun başka bir göstergesidir. O, ayrıca nahiv ve sarf kitaplarının kıyaslarla dolu olduğunu ve bunların kabul edilmesinin herkes tarafından onaylandığını da söyler.<sup>98</sup>

Batıda da benzer değerlendirmelere rastlıyoruz. Mesela son dönemin antropologlarından olan William'ın dilin kökeni ile ilgili tespiti şudur: "Dil, çığlık ya da haykırıların zamanla kelimelere dönüşmesi, doğadaki seslerin taklit edilmesi, ya da insanların bir araya gelerek nesnelere teker teker isim vermelerinden doğmuştur." şeklindeki teorilerin kanıtı pek azdır. Bugün daha fazla kanıtı olmamıza rağmen hala insan dilinin nasıl ve ne zaman geliştiğini kesin delillerle ispat

<sup>94</sup> Râzî, *el-Mahsûl*, I, 182; Âmidî, *el-İhkâm*, I, 3; Beydâvî, Nasirüddin, *Minhâcü'l-Vusûl fi Ma'rifeti İlmî'l-Usûl*, thk., el-Mecdûb, Âlemü'l-Kütüb, 1. bsk., Beyrut, 1985, s. 44; Mahallî, *Şerhü'l-Celâl*, I, 271; Urmevî, *et-Tahsil*, I, 195; Şevkânî, *İrşâd*, s. 14.

<sup>95</sup> Gazâlî, Ebû Hâmid, *el-Mustasfâ min İlmî'l-Usûl*, Mektebetü'l-Müsennâ, Bağdat, 1322-1904, I, 320-322.

<sup>96</sup> Râzî, *Mefâtiḥ*, I, 22-23.

<sup>97</sup> Râzî, a.e., I, 23.

<sup>98</sup> Râzî, *el-Mahsûl*, V, 343.

edemiyoruz. Yapabildiğimiz tek şey, konu ile ilgili spekülasyonlar üretmekten ibarettir.<sup>99</sup>

### Sonuç

Bakara 31. ayetiyle istidlal ederek, dilin kökeninin tevkifi olduğunu ileri sürenlerin bir kısmı, Hz. Adem'e bütün eşyanın isimlerinin yani bütün dillerin öğretildiğini, Adem ile beraber çocuklarının da, bu dilleri konuştuklarını iddia ederler. Ancak daha sonraları Hz. Adem'in çocukları dünyaya yayılıp, onlardan her birinin bu dillerden sadece birini konuşmayı sürdürünce diğer dilleri unuttuğunu böylece onlardan her birinin belirli bir dilde karar kıldığını söylerler.

Diğer bir kısım ulema ise, tevkîfin başlangıçta tek bir dil üzere vaki olduğunu, diğer dillerin daha sonraları ortaya çıktığını öne sürerler. O zaman da, Hz. Adem'in hangi dili konuştuğu sorusu ortaya atılır. Dillerin dili, dillerin anası olan kutsal dil hangi dildir? Dillerin bir tek dile irca edilmesi, haliyle ilk kutsal dilin hangisi olduğu meselesini gündeme getirmiş, her din mensubu, ilk dilin kendi kutsal kitabının dili olduğunu iddia etmeye başlamıştır. Mesela, Yahudiler için İbrânice, kilise babaları için Latince, herhangi bir dil değil, açıkça kutsal bir dildir. Yine Hindistan'daki Brahmanlar, kendi dillerinin kutsal olduğunu kabul ederek onda tanrısal bir kuvvet görmüşlerdir.<sup>100</sup> Ayrıca Süryanice'nin, hatta Yunanca'nın kutsal olduğu iddialarını da görmekteyiz. Aynı durum Arapça için de söz konusu edilmektedir. Buna göre Allah, Adem'e Arapça'yı öğretmiş, Kur'ân'ı da Arapça olarak indirmiştir.<sup>101</sup> Öyle ise, ilk dil Arapça'dır. Hz. Adem Arapça konuşmuştur. Diğer diller daha sonraları ortaya çıkmıştır. Çünkü Kur'ân, Allah kelimidir, kadimdir ve Arapça'dır.<sup>102</sup> Bu durum, Arapça lisanının da kadim olmasını gerektirmez. Arapça, Allah'ın lisanı değildir. Kur'ân'da lisan kavramı, bir kavme, bir topluluğa, bir metne izafetle geçmekte olup fakat<sup>103</sup> hiçbir şekilde Allah'a izafetle geçmemektedir. Dolayısıyla İslam düşüncesi geleneğinde "lisânullah" diye bir kavram mevcut değildir. Buna mukabil Kur'ân'da kelimelâfız, Allah'a izafetle kullanıldığından<sup>104</sup> "kelâmullah" kavramı meşhur olmuştur.

<sup>99</sup> Bkz., William A. Haviland, *Kültürel Antropoloji*, s. 155-156.

<sup>100</sup> Cündioğlu, Düccane, *Anlamın Buharlaşması*, s. 137.

<sup>101</sup> Bkz., Yusuf, 12/2; Nahl, 16/103; Ra'd, 13/37; Taha, 20/195; Zümer, 39/28; Fussilet, 41/3, 44; Şura, 42/7; Zuhuf, 43/3; Ahkaf, 46/12.

<sup>102</sup> Ali Dede, Alaaddin el-Bosnevî, *Muhâderâtü'l-Evâil ve Mûsâmeretü'l-Evâhir*, 2. Bsk., Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut, 1978, s. 22.

<sup>103</sup> Bkz., İbrahim, 14/4; Nahl, 16/103; Rum, 30/22; Şuara, 26/195; Ahkaf, 46/12.

<sup>104</sup> Bkz., Bakara, 2/75; A'raf, 7/144; Tevbe, 9/6; Fetih, 48/15.

Arapça'ya Allah'ın lisanı diyemeyiz. Allah bundan münezzehtir. Nitekim Gazalî, Kur'ân'ın Arapça okunuşunun hak, kendisinin kadim olduğunu, mahluk olmadığını belirterek, bundan Arapça'nın da kadim olduğu sonucunu çıkaramayız. Kur'ân'ın kendisi kadimdir, gayr-ı mahluktur. Arapça oluşu değildir<sup>105</sup> der. Kur'ân, Allah'ın kelâmı olduğundan elbetteki kulların sözüne benzemez. Dolayısıyla Kur'ân'ın mucize olmasının sebebi de, onun Arapça olmasından ziyade Allah tarafından indirilmiş olmasındadır.

İbn Hazm, Kur'ân'ın Arapça olarak indirilmesinin, peygamberin ilahî mesajı, kendi toplumuna anlatmasından başka bir amaç taşımadığını ifade etmektedir.<sup>106</sup> İbrahim 4 ve Duhan 58 ayetleri bunu açıkça teyit etmektedir. İbn Hazm, bu noktadan hareketle, dilde üstünlük aramanın saçma olduğunu, böyle bir düşünceyi savunabilmek için nassın otoritesine baş vurulması gerektiğini, oysa bu konuda hiçbir nassın mevcut olmadığını söylemektedir.<sup>107</sup> Allah Teâlâ Tevrat'ı, İncil'i, Zebur'u farklı dillerde indirip, Hz. Musa ile İbranice konuşmakla, Hz. İbrahim'e sahifeleri Süryanice inzal etmekle dilleri birbirine eşit kılmıştır.

Dilin bir sorun olarak ortaya çıkmasında kutsal metinlerin önemi büyüktür. Metafizik konular insanlar için hep cazibe merkezi olmuş ve kutsal metinlerdeki mesajı anlama arzusu dili ön plana çıkarmıştır. Bu yaklaşım, felsefi düşüncenin oluşmasına da yardımcı olmuştur.<sup>108</sup> Aynı durum Arapça için de söz konusudur. Çünkü Araplar, Kur'ânı iyi anlamak için ondaki ifadelerin inceliklerini kavramayı nasıl dini bir görev telakki etmişlerse, Müslüman olan diğer kavimler de aynı şekilde Kur'ân dilini öğrenmek için ellerinden gelen her çabayı sarfetmişlerdir. Bu durum, Arapça'nın gelişmesine sebep olmuştur. Böylece, dini metinler ve felsefe, tarih boyunca dilin mükemmel bir anlatım aracı olarak gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.

Buna mukabil dini inançlar veya milliyetçi duygular yüzünden bir dilin, bütün dünya dillerinin kökü olarak ileri sürülmesi ise, diller arasındaki bağılıkların gerektiği şekilde ortaya çıkmasını uzun yıllar engellemiştir.<sup>109</sup> Nitekim Jean Perrot, bunu şöyle açıklar: "Tanrı esini olan İbranice ilk eski durumuyla, bilinen tüm dillerin oluşumuna

<sup>105</sup> Gazalî, Ebû Hâmid, *İlcâmü'l-Avâm an İlmî'l-Kelâm*, Beyrut, 1985, s. 106-107.

<sup>106</sup> İbn Hazm, *İhkâm*, I, 32.

<sup>107</sup> Öztürk, Mustafa, *Kur'ân'da yabancı Kelime Bulunup Bulunmadığı Tartışması ve Şaff'nin Dogmatik Dil (Arapça) Tanımlaması Üzerine*, s. 185. (Hayri Kirbaşoğlu'nun hazırladığı "Sünni Paradigmanın Oluşumunda Şaff'nin Rolü" *Kitabiyat*, Ankara, 2000; Kutsal dil konusunda ayrıca bkz. Okçu, Abdulmecit, *Kıraat Açısından Taberi ve Tefsiri*, Erzurum, 2000, s. 37-39 [Basılmamış Doktora Tezi]).

<sup>108</sup> Kayaalp, İsa, *İletişim ve Dil*, s. 59.

<sup>109</sup> Başkan, Özcan, *Linguistik Metodu*, s. 5.

yol açan bir insanlık diliydi" şeklindeki düşünce hiç şüphesiz dillere ilişkin soy bilim araştırmalarını engellemiştir.<sup>110</sup> Görülüyor ki, herhangi bir dili kutsal saymanın veya Hz. Adem şu dili (Arapça) konuştu demenin fazla bir önemi yoktur. Kaldı ki, Hz. Adem'in sadece bir dili konuştuğuna dair elimizde bir argüman da yoktur. Çünkü Allah, Adem'e, dillerin hepsini öğretmiş olabilir.

Hatta bazıları, Yunus, 10/10. ayetine sarılarak, Cennet ehlinin Arapça konuştuklarını zannetmişlerdir. Halbuki ayette böyle bir şey yoktur. Burada vurgulanmak istenen onların hangi dili konuştukları değil, neyi konuştuklarıdır. Diğer yönden İbrahim, 14/21; A'raf, 7/5; Mülk, 67/10 ayetlerinde de cehennem ehlinin sözleri nakledilmektedir. Biz buna dayanarak cehennem ehli Arapça konuşacaktır hükmüne varabilir miyiz? Yine, Kur'ân'da peygamberlerin sözleri Arapça olarak naklediliyor diye, o peygamberlerin Arapça konuştuklarını söyleyemeyiz. Çünkü biliyoruz ki, Tevrat, İncil, Zebur Arapça olarak indirilmemiştir. Allah Teâlâ, Kur'ân'da, her peygamberi onlara indirdiği vahyi Beyân etmesi için kendi kavminin diliyle gönderdiğini söylemektedir. Öyle ise, sadece bir konuşma ve anlaşma aracı olan diller arasında bir üstünlük aramak beyhudedir. Dillerin hepsi birdir, birbirlerine karşı üstünlüklerini ortaya koyan bir nass da yoktur.

Allah'ın Adem'e, ilk dil olan Arapça'yı öğrettiğini, Hz. Adem'in cennetten getirdiği ilk dilin Arapça olduğunu ve uzun zaman sonra bu dilin deforme olup Süryanice'ye dönüştüğünü savunmak gibi birtakım kavmiyetçilik kokan zoraki tevellere de gerek yoktur.

Dilin kaynağının ne olduğu konusundaki görüşlerin her birinin belirli bir ölçüde gerçeklik payı vardır. Râzî de dahil olmak üzere ulemanın çoğunun tespiti budur. Kanaatimizce bu husustaki en isabetli görüş, Ebu İshak İsferyânî'ye aittir. O şöyle der: "Dilin ıstılah meydana getirecek kadar zaruri bir miktarı tevkîfi, geriye kalanı ise ıstılahıdır."<sup>111</sup> Anlaşmayı mümkün kılacak kadar bir dil bilgisinin bizzat Allah Teâlâ tarafından öğretilmiş olması şarttır. Geriye kalan dil malumatı ise, diğer her türlü nazariyelerin ifade ettikleri usul üzere doğmuş ve gelişmiş olabilir. Eğer bu kabul edilmezse eşyaya isim vermek özellikle de manevi şeylere isim vermek mümkün olamazdı.

Bu tespit aynı zamanda dilin diğer nazariyelerde belirtilen usulle meydana gelmiş olmasına da mani değildir.

<sup>110</sup> Jean, Perrot, *La linguistique*, "Dilbilim", çev: Emel Ergun, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 61.

<sup>111</sup> Râzî, *el-Mahsûl*, I, 182; Beydâvî, *Minhâc*, s. 44.